

Vlaanderen zendt zijn zonen uit...

Het korte leven van Arthur Vercruysse, stichter van de protestantse kerk te Geraardsbergen (1870-1916)

Dr. Guy LIAGRE

“Vlaanderen zendt zijn zonen uit !” Deze zin was jarenlang de titel van een missieradioprogramma. In december 2006 was het precies 100 jaar geleden dat de eerste vaste protestantse evangelist in Geraardsbergen neerstreek, waardoor deze zin als vanzelf een nieuwe betekenis kreeg. Vlamingen hebben voor eigen volk niet veel protestantse evangelisten voortgebracht. Meestal waren het buitenlanders die naar onze contreien kwamen om het protestantse geloof te verkondigen (1). Aan het begin van de twintigste eeuw komt hierin voor het eerst verandering. Vlamingen worden in die periode in protestantse kring opgeleid om onder eigen volk het evangelie te brengen en dat doet men ook in Geraardsbergen. In twee eerdere afleveringen gaven we een overzicht van een eeuw protestantse aanwezigheid in de Denderstad en presenteerden een biografische schets van predikant Hendrik Jeddens (2). Dit biografisch artikel vormt hierop een aanvulling en beschrijft de levensgeschiedenis van de stichter van de huidige protestantse gemeenschap in de Adamstraat, Arthur Emile Vercruysse (3).

Jeugdijaren

Over de jeugdijaren van Arthur Emile Vercruysse is niet erg veel geweten. Ons is enkel bekend dat hij op 12 oktober 1870 het levenslicht ziet als zoon van het boerengezin Léonard Vercruysse en Marie Thérèse Janssens uit het West-Vlaamse Westkapelle. Zoals alle West-Vlaamse boerengezinnen in die tijd is de familie katholiek en daarom stuurt men hem tussen 1877 en 1900 naar het katholiek onderwijs. Na 12 jaar onderwijs - behoorlijk veel in die tijd - gaat hij aan de slag bij de

Belgische spoorwegen. Eén van zijn twee zusters is ondertussen in Molenbeek (bij Brussel) gaan wonen. Als ze in 1898 haar zoontje ‘Miel’ laat dopen, komt de 30-jarige Arthur met zijn ouders vanuit Westkapelle naar Molenbeek om de doopplechtigheid bij te wonen. In de namiddag brengt de familie een bezoek aan de kermis te Laken. Bij de protestantse kapel van de Stads- en Landsevangelisatie Silo in Laken, deelt men voor die gelegenheid evangelisatietraktaten uit en zo komt de jonge Arthur voor de eerste keer in contact met het protestantisme. Hij is hierbij

vooral getroffen door de gezangen en de woorden van evangelist Felix Chrispeels. Chrispeels wiens ouders (Jean-Baptiste Chrispeels en Anna Laureys) in 1851 door de prediking van de Belgische dominee en oud-priester Hendrikus van Maasdijk uit Brussel tot het protestantisme komen, is een man vol vuur voor de protestantse zaak (4). Felix (geboren op 10 september 1845) is op het moment van de bekering van zijn ouders zes jaar oud en hij groeit op in het protestants-evangelisch milieu. Zijn lidmaatschap van

- (1) A. J. BRONKHORST, *De man met de vier vrienden*, D. VAN WAGENINGEN (Red.), *Omdat Hij ons het woord der verzoening heeft toevertrouwd (1962-1987) 25-jarig partnerjubileum der Evangelische Gemeente Solingen-Dorp en de Protestantse Kerk te Ronse*, Ronse-Solingen 1987, blz. 45-48.
- (2) G. LIAGRE, *Daar gaat een dominee voorbij... een eeuw protestantisme te Geraardsbergen (1906-2006)*, in *Gerardimontium*, 209 (2006), blz. 4-16. -, *Overuren voor God... Een biografische schets van Hendrik Jeddens, protestants predikant te Geraardsbergen*, in *Gerardimontium*, 211 (2007), 30-34.
- (3) A. DE RAAF, *Vercruysse Arthur Emile (1870-1916)*, in *Belgische Protestantse Biografieën*, B-Vercruy, 1987, 4 blzn. G. LIAGRE, *Het Licht op de kandelaar - Geschiedenis van de protestantse kerk te Geraardsbergen*, Geraardsbergen 1986, blz. 60-66 en 111. J. CHRISPEELS, *Na 50 jaren (Silo-vereniging)*, Brussel 1925, blz. 27-29. W. LUTJEHARMS, *De Vlaamse opleidingsschool van Nicolaas de Jonge en zijn opvolgers (1875-1926)*, Brussel 1978, blz. 38,39,43,45,65 en 95. C.L. LAAN, *In memoriam den eerwaarden heer Arthur Vercruysse. In leven: Evangelist te Geraardsbergen*, in *Christelijk Volksblad - Evangeliebode voor Nederland en Vlaamsch-België*, 41 (8 april 1916). *Toespraken gehouden bij de begrafenis van Arthur Emiel Vercruysse, geb. te West-Capelle (West-Vlaanderen) den 22 October 1870; 28 maart 1916 in 't Christelijk Ziekenhuis te Brussel, na een smartelijk lijden, in zijnen Heer ontslapen. Hij leidde hen tot Jezus*, in *Christelijk Volksblad - Evangeliebode voor Nederland en Vlaamsch-België*, 48 (27 mei 1916); 49 (3 juni 1916).
- (4) G. LIAGRE, *Anders geloven Geschiedenis van het Nederlandstalig protestantisme te Brussel en zijn organisaties*, Brussel 2004, blz. 161-162.

de kerkenraad te Brussel dateert van 1874 en op 3 april 1876 krijgt hij een benoeming als vrijwillig colporteur voor het protestantse evangelisatiewerk te Brussel. Op zijn huisadres, Kathelijneplaats nr. 9, is ook een kleine in 1877 opgerichte evangelische boekhandel gevestigd ⁽⁵⁾. Op zoek naar goede Vlaamse krachten om de evangelieboodschap te verkondigen, neemt men hem vanaf 1879 als hulpevangelist voor de post Laken in dienst. Hierop volgt een bevordering tot hulpprediker in 1894. Pas in 1906, het jaar dat Vercruysse in Geraardsbergen begint, krijgt Chrispeels de volledige eindverantwoordelijkheid voor de post Laken. Chrispeels is in protestants Vlaanderen echter vooral bekend gebleven door zijn geloofsliederen en die spreken ook Arthur Vercruysse geweldig aan. Het zijn liederen die stralen van warme blijmoedigheid en geloofs zekerheid en die bovendien de kracht bezitten om zelfs aan ongeletterden op pretentieloze en eenvoudige wijze de evangelieboodschap te brengen. De melodie is simpel en herhaalt zich in het telkens weerkerende refrein. De boodschap is inhoudelijk heilsgericht. De 'bekering' van de zondaar tot de levende Heer - de evangelisten richten zich doorgaans tot de lagere sociale klassen, waar alcoholisme en armoede hoogtij vieren - staat voorop. Als voorbeeld citeren we het *Lied des Geloofs* dat ook Vercruysse met volle overgave zingt:

*Jezus, mijn Heiland, heeft hier voor mijn zonden
't Lijden aan 't kruis gansch vrijwillig aanvaard.*

*Hij heeft de boeien mijns geestes ontbonden,
En mij voor eeuwig zijn liefde verklaard. (bis)*

*'k Rust nu als 't schaap, dat in grazige weiden
Neder mag liggen in zalig verkeer
Met zijnen herder, die 't zachtkens wil leiden,
Door 's werelds doolhof naar hoogere sfeer. (bis)*

*'k Roem nu in God, als in Christus mijn Vader
En die mij, steroling, voor eeuwig bemint.
Die mij met koorden der liefde trekt nader
En mij voor eeuwig verklaart voor zijn kind. (bis)*

*Ja, als zijn kind kom ik nu aan Gods voeten.
'k Zing Hem mijn liedren met vroolijk geklank.
'k Mag Hem in Christus als Vader ontmoeten,
Bringen in lot en aanbidding mijn dank. (bis) ⁽⁶⁾*

In het nationale kerkarchief berust een boek waarin nog 120 andere liederen van Chrispeels staan opgetekend, waarvan er sommigen later trouwens ook in Nederland bekendheid hebben gekregen ⁽⁷⁾. Vercruysse komt na deze eerste kennismaking met het protestantse geloof steeds vaker naar Brussel om de kerkdiensten en andere activiteiten, zoals bijbelstudies en colportageactiviteiten, bij te wonen. Hij zoekt meteen ook aansluiting bij de jongelingsvereniging *Immanuël*, op 2 november 1891 opgericht om de jeugd die van straat is gehaald tot bijbelstudie aan te zetten zodat ze later

op hun beurt de evangelisatie kunnen dienen ⁽⁸⁾. En het werkt. Vercruysse voelt zich spoedig zelf geroepen om in het voetspoor van zijn grote voorbeeld Felix Chrispeels te treden. Niet alleen besluit hij om protestant te worden, maar hij voelt zich ook nog geroepen 'om zijn broeders in de Petrus-kerk bekend te maken met het evangelie der genade en ook hen tot Jezus te leiden in de Christuskerk.' Omdat hij daartoe een opleiding wenst, zegt hij zijn baan bij de spoorwegen op en gaat studeren.

Studietijd

Het idee om een opleidingsschool voor (protestantse) evangelisten, onderwijzers en colporteurs te starten, dateert van 1875. De Nederlander ds. Nicolaas de Jonge, die een jaar eerder zijn intrede doet als predikant van de Nederlandstalige protestantse kerk in Brussel, ziet de noodzaak in om jonge Vlamingen op te leiden met het doel in de nieuw ontstane voorsteden van Brussel het evangelie te verkondigen. Hij werkt een plan uit voor een interkerkelijke Vlaamse opleidingsschool, gedragen door de twee op dat moment bestaande protestantse synoden, de door de Staat erkende *Bond van kerken* en de niet door de Staat erkende *Belgische Christelijke Zendingskerk*. De *Vlaemsche Evangeliebode*, van de *Belgisch Christelijke Zendingskerk*, laat in zijn editie van 15 juli 1878 niet na om deze broederlijke saamhorigheid - het is veruit het enige terrein waarop de twee kerken samenwerken - te beklemtonen ⁽⁹⁾. De samenwerking zal echter maar enkele jaren

⁽⁵⁾ Notulen Kerkenraad Nederlandstalige protestantse Kerk te Brussel 3-4-1876; 17-12-1877; 5-12-1878.

⁽⁶⁾ Dit lied van Felix Chrispeels dat men dient te zingen op de melodie van 'Boven de starren' (Neerbosch' Zangen. IVE Jaarg. (40) is te vinden in: *Christelijk Volksblad*, 11 (9-9-1893).

⁽⁷⁾ In memoriams in *Protestantse Kerkbrief Brussel* 15-6-1910 en 15-6-1910. W. Lutjeharms, (noot 4), blz. 91.

⁽⁸⁾ Over *Immanuël*: A. DE RAAF, *Een eeuw Silo (1883-1983)*, Brussel 1983, blz. 76-79.

⁽⁹⁾ *De Vlaemsche Evangeliebode*, 14 (1878), voorpagina.

Arthur Vercruyse

duren. De Antwerpse ds. Th. Eggenstein trekt zich door een theologisch meningsverschil al in december van het eerste jaar uit het bestuur terug⁽¹⁰⁾. In 1881 volgt de volledige breuk met de *Belgische Christelijke Zendingskerk* en gaat de *Bond van kerken* alleen verder. De leuze van ds. de Jonge is: *Vlaams in Vlaanderen!* Alleen jongens die hun Vlaamse dialect en taal goed beheersen mogen worden opgeleid. 'Onze school', zo luidt het in een artikel in de *Vlaamsche Evangelieboode*, 'is eene christelijke school met een Vlaamsch karakter,

ter opleiding van jongelingen tot evangelisten, colporteurs, onderwijzers te midden hunner landgenoten.' Men is volgens datzelfde artikel vooral op zoek naar 'godvreezende jongelingen, die straks als beproefde mannen heengaan om niet zichzelf of het hunne, maar om het verlorne te zoeken.' Dat is ook de motivatie die de schilder Vincent van Gogh op 15 november 1878 in een brief aanhaalt, als hij schrijft dat hij na 3 maanden studie aan deze opleidingsschool een soort evaluatiegeprek met ds. N. de Jonge en met de directeur van de school, meester Dirk Rochus Bokma heeft gehad⁽¹¹⁾. Zij zeggen hem dat er geen gelegenheid is om de school op dezelfde voorwaarden (namelijk volledig ten laste van de kerken) te bezoeken als geboren Vlamingen. Hij kan de lessen bijwonen, desnoods kosteloos, maar dit is ook het enige voorrecht. Van Gogh verlaat uiteindelijk al na drie maanden de school, maar dat is een verhaal apart⁽¹²⁾. In 1886 heeft de opleiding haar taak vervuld en houdt ze op te bestaan. Rond 1900 heeft de stadsevangelisatie in Anderlecht, Laken, Schaarbeek en Etterbeek nieuwe Vlaamstalige kerken gesticht⁽¹³⁾. Men ziet het echter breder en wil ook in Vlaanderen bijkomende protestantse gemeenschappen oprichten. Alle

Eimke van der Salm

bestaande posten in en rond Brussel zijn op dat moment door jonge evangelisten bezet, maar het is nu zaak om ook enkele krachten in reserve te hebben. In 1900 begint als een privé-initiatief van de bemiddelde Nederlandse predikant Christiaan Livius Laan (1847-1933) de tweede opleidingsschool voor evangelisten⁽¹⁴⁾. Enkele maanden daarvoor, in november 1899, heeft hij de leiding van de Stads- en Landsevangelisatie Silo op zich genomen. Het hoofdbestuur van de Stads- en Landsevangelisatie Silo besluit aanvankelijk om deze

⁽¹⁰⁾ Ds. is afkorting voor 'dominee'.

⁽¹¹⁾ Brief van 15 November 1878, blz. 321. We maakten gebruik van *De brieven van Vincent van Gogh* onder redactie van H. van Crimpen en M. Berends-Albert, 's-Gravenhage 1990, 4 delen.

⁽¹²⁾ G. LIAGRE, *Een veelkleurig bestaan. Enkele beschouwingen over de religieuze leefwereld van de jonge Vincent Van Gogh en zijn komst naar België (1854-1880)*, in *Analecta Bruxellensia*, Jaarboek Faculteit Protestantse Godgeleerdheid Brussel, 7 (2000), blz. 210-241. G. LIAGRE, *De jonge Vincent van Gogh en zijn komst naar België*, in *Eigen Schoon, Geschied- en oudheidkundig tijdschrift voor Vlaams-Brabant*, LXXXVIII (2005), blz. 209-222.

⁽¹³⁾ We verwijzen de lezer voor Laken en Anderlecht naar de eerder vernoemde monografie van A. DE RAAF, *Een eeuw Silo (1883-1983)* en naar zijn boek *100 jaar Betlehem (1889-1989)*, Brussel 1989.

⁽¹⁴⁾ Christiaan Livius, H. A. Laan zn., wordt geboren te Ottoland op 13-3-1847. Hij gaat naar de hernhutter kostschool in Zeist. Studeerde in Utrecht en is Ned. Hervormd predikant te Leerbroek, Meteren, Serooskerke, Goes en Rotterdam. In Goes leert hij dus de geboorteplaats van De Jonge kennen. Op 8-3-1899 neemt hij de benoeming in Brussel aan. Op 6-3-1912 geeft hij het direktieurschap van de evangelisatiebeweging aan J. Chrispeels over en vertrekt hij terug naar Nederland. Twee evangelisatiebladen, *Het Christelijk Volksblad* en *De Blijde Boodschap* blijft hij tot het einde van dat jaar redigeren. Hij behartigt ook de belangen van de Silovereniging in Nederland. Hij overlijdt te Amersfoort op 1-4-1933. Laan is de schrijver van een brochure *Het werk der Stadsevangelisatie* (s.d.) en van talloze artikelen in *Het Christelijk Volksblad*. Hij stelt ook het *Bethel-Boek* (1901) en het *Gedenboek Na 25 jaren* (1906) samen. W. Lutjeharms, (noot 3), blz. 82.

opleiding nog niet meteen te erkennen. Dat gebeurt pas enkele maanden later, op 17 september 1900, door de instelling van een schoolcommissie⁽¹⁵⁾. Dominee Laan is een heel andere figuur dan zijn voorganger Nicilaas de Jonge. Geen pionier of man voor het volk, maar veel deftiger, muzikaal, lyrisch en poëtisch bewogen. Kortom: een eerder 'zwevend' type. De idealen en de gevolgde werkwijze om het evangelisatiewerk vorm te geven zijn echter dezelfde. De school blijft tijdens de opstartfase in Laken en verhuist dan naar Schaarbeek, waar men op 19 september 1900 de nieuwe Bethelkapel in gebruik neemt. De benoeming van Dirk Rochus Bokma tot leider van de opleiding volgt drie dagen later⁽¹⁶⁾. Hij vindt aan de Kesselstraat 58 in Schaarbeek een ruime woning, waar ook plaats is voor een bescheiden internaat van kwekelingen. Een geschikt leslokaal is er nu in de bovenkamer van de nieuwe Bethelkapel op de Haachtse Steenweg 373, niet zo ver bij Bokma vandaan. De invloed van deze evangelistenopleiding beperkt zich naar plan niet tot Brussel. Dat zal blijken uit de werkzaamheden van Arthur Vercruysse. Meteen bij de start op 10 januari 1900 schrijft deze zich als een van de eerste 'kwekelingen' in. Zes jaar later, op 17 juni 1906, slaagt hij voor het examen van 'colporteur-

bijbellezer' en behaalt een 'eervol getuigschrift' voor afgelegde studies.

Huwelijk en aanstelling

Vercruysse, 'wiens studie en arbeidsloopbaan zo ongewenst voor hem (...) vertraagd en opgehouden was door een langdurige lijdensweg naar het lichaam' – dixit een rapport van het directiecomité - doet veel langer over zijn studie dan aanvankelijk gehoopt. Zijn dankbaarheid dat hij, na een proefperiode als medewerker van Auguste Jean Parmentier, (evangelist in Vilvoorde) en F.G. Beekman (evangelist in Moeskroen) in de colportage- en evangelisatiearbeid onmiddellijk als colporteur-bijbellezer in de proefpost Geraardsbergen aan de slag kan, is daarom des te groter. Hiermee gaat immers een reeds lang gekoesterde droom in vervulling. Op 29 september 1906 trouwt hij voor de burgerlijke stand van Elsene met mejuf Eimke Van der Salm⁽¹⁷⁾. Ds. C.L. Laan gaat voor tijdens de kerkelijke huwelijksbevestiging in de Silokapel te Laken, met een preek over Genesis 24. Een merkwaardige tekst, die vertelt over de zoektocht naar een vrouw voor Isaäk. Huwelijksgetuigen zijn enkele studiegenoten: bijbelcolporteur J. Meeuwes uit Laken en evangelist J. Parmentier uit Vilvoorde. Men mag Meeuwes hier wel vernoemen, want hij is in die periode één van

de belangrijkste colporteurs rond Brussel-Vilvoorde. Meeuwes is van grote invloed op de kwekelingen van de school in Vilvoorde, die van hem het colportagevak leren. Dat is ook voor Arthur Vercruysse het geval⁽¹⁸⁾. De naam Parmentier komen we verderop nog tegen, want hij zal na het vroegtijdige overlijden van Vercruysse zijn weduwe op bijzondere wijze helpen. Dat Vercruysse korte tijd voor zijn inzegening tot het ambt van colporteur-evangelist trouwt, is in die tijd in protestantse niet ongebruikelijk. Een jonge voorganger kon zich immers geen achterklap permitteren en beter meteen als gehuwd man de pastorie inrichten en zeker ... intrekken! Eimke van der Salm is een rasechte Nederlandse, geboren te Gemenen op 28 oktober 1870. Uit hun huwelijk worden twee kinderen geboren: een zoon Leonard Emmanuel en een dochter Wilhelmina. Ze trouwt later met dominee André Lheureux (1907-1992), tussen 1938 en 1974 achtereenvolgens methodistisch predikant in Mons-Ghlin, Ecaussinnes, Antwerpen en Quaregnon⁽¹⁹⁾. De officiële aanstellingsdienst als evangelist-voorganger van de plaatselijke gemeenschap te Geraardsbergen volgt op 2 december 1906⁽²⁰⁾. Zijn wedde (100 frank per maand) ontvangt hij van de Stads- en Landsevangelisatie Silo, terwijl het synodaal evangelisatiecomité er voor de algemene kosten jaarlijks nog zo'n 200 frank

(15) G. LIAGRE, *De tweede Vlaamse opleidingsschool voor protestantse evangelisten in Laken, Schaarbeek en Vilvoorde (1900-1911)*, in *Eigen Schoon, Geschied-en oudheidkundig tijdschrift voor Vlaams-Brabant*, nr. 2 (2006), blz. 211-220.

(16) Dirk Rochus Bokma komt in 1860 ongehuwd naar Brussel. Hij is op verschillende plaatsen in Nederland onderwijzer geweest, o.a. op de Klokkenberg bij Nijmegen. Twee jaar later keert hij naar Friesland terug. In 1868 komt hij, nu getrouwd, weer naar de Belgische hoofdstad. Hij (her)trouwt in 1877 met de jongste zuster van ds. Nicolaas de Jonge en gaat van de lagere school over naar de eerste opleidingsschool voor evangelisten.

(17) *Het huwelijk van A. Vercruysse op 29-9-1906*, in *Christelijk Volksblad* (6-10-1906), blz. 2.

(18) W. LUTJEHARMS, (noot 3), blz. 87.

(19) H. BOUDIN, *Synodaal Gedenboek 1839-1992*, Brussel 1996, blz. 299. De methodistische Kerk smelt in 1969 samen met de Protestantse Kerk van België.

(20) Het kan verwarrend overkomen, maar de evangelisten werden eerst aangesteld in hun ambt (colporteur-evangelist) en later aan een gemeente verbonden. Dat is ook nu nog steeds het geval voor predikanten die eerst worden ingezegend tot het ambt en daarna aan een gemeenschap of aan een bijzondere opdracht verbonden. De eerste plechtigheid is eenmalig, de tweede plechtigheid niet omdat ze telkens wordt herhaald als men van gemeente verandert.

oplegt. Alle overige gelden komen uit voornamelijk in Horebeke gehouden steuncollectes. Dat zal zo blijven tot 1912, datum waarop de post volledig als onderdeel van het Silowerk een plaats in de kerkelijke structuren krijgt.

Het begin

Van meet af aan moet Vercruysse alle zeilen bijzetten. Geraardsbergen is op dat moment nog helemaal katholiek en de protestantse evangelist is een vreemde eend in de bijt⁽²¹⁾. Het bestuur van de Stads- en Landsevangalisatie besluit hem echter goed te ondersteunen. Hij werkt de eerste jaren daarom onder leiding en toezicht van ds. Jozef Chrispeels, predikant van de gemeente Maria-Horebeke⁽²²⁾. Vercruysse is zwak van gestel maar sterk van geest en hij legt in Geraardsbergen een ongekende werkdag aan de dag. Hij doet het werk van een evangelist, maar ook van een colporteur en van een marktzanger. Hij verdeelt zijn aandacht op zondag bovendien tussen Geraardsbergen en Zottegem om er wekelijks in een (Saksisch) Duits gezin enkele uren catechese te geven. Tijdens de pinksterdienst op 7 juni 1908 plukt hij hiervan de vruchten als de twee zonen van het gezin in Horebeke officieel belijdenis van hun geloof afleggen⁽²³⁾. Het protestantse weekblad *Christelijk Volksblad* beschrijft deze bijzondere gebeurtenis in geuren en kleuren: 'Met gade en kroost en vijf nog Roomsche leden van zijn kring kwam Vercruysse uit het vier

Het eerste huis van de Protestantse Gemeente aan de Oudenaardse poort (1906).

uur afgelegen Geraardsbergen naar Horebeke afgezakt...'⁽²⁴⁾. Iedere week plaatst hij in zo'n 175 gezinnen de *Blijde Boodschap* (een andere protestantse periodiek) en verkoopt jaarlijks ongeveer 10.000 geschriften. Bovendien leert hij van een Rooms-katholieke koster uit de buurt - wiens naam ons niet is overgeleverd - als 40-jarige nog orgel spelen.

De consolidering

In 1907 verhuist Vercruysse met zijn gezin naar de Meersstraat 19. De gemeenschap telt op dat moment officieel nog maar drie leden (Vercruysse en de zijnen), maar 5 à 25 mensen wonen regelmatig de bijeenkomsten bij. Het is een ruime woning, met daarnaast een inrijpoort waardoor men het zaaltje - met gescheiden

⁽²¹⁾ A. VERCRUYSSSE, *Geeraardsbergen of Grammont (12000 inwoners; 1000 herbergen; lucifersfabrieken, sigarenmakerij, kant- of speldenwerk...)*, J. CHRISPEELS e.a., *Eben Haëzer, mededelingen uit het werk der stadsevangalisatie in Brussel en landsevangalisatie in Vlaanderen*, Brussel 1912, blz. 35-38.

⁽²²⁾ Pierre Joseph Chrispeels schrijft zich op 1 november 1876 in bij de pas opgerichte opleidingsschool voor evangelisten. Hij is de eerste en wordt er meteen ook de jongste leerling en zal later nog anekdoten over Vincent van Gogh weten te vertellen. (Zie onze artikelen hierover)

⁽²³⁾ Geloofsbelijdenis legt men in de protestantse traditie af na een periode van twee jaar catechese. De leeftijd varieert tussen 12-14 jaar (in de Lutherse traditie) en vanaf 18 jaar (in de calvinistische traditie). De belijdenis wordt afgelegd tijdens een kerkdienst waarin een gelovige persoonlijk de doopbeloften tot de zijne maakt.

⁽²⁴⁾ *Christelijk Volksblad* (27-6-1908), blz. 2-3.

banken voor mannen en vrouwen - achteraan kan bereiken. Hij richt er een evangelisatielokaal in, dat men op 2 november 1908 plechtig in gebruik neemt.

Ondertussen vindt op 29 september 1907 de eerste doopbediening plaats onder leiding van ds. Chrispeels uit St. Maria-Horebeke. Vercruysse is het op dat moment als evangelist nog niet toegestaan om de sacramenten van doop en avondmaal (de twee enige sacramenten in de protestantse traditie) te bedienen ⁽²⁵⁾. Dopeling is de zoon van het gezin Vercruysse, Leonardus Emmanuel (roepnaam: Leonard).

Het evangelisatiewerk verloopt zo voorspoedig, dat men in 1911 ook de eerste avondmaalsviering kan houden en de jonge evangelist in 1911 zelfs beslist om in *Café L'Union* in Nederbrakel een evangelisatiewerk op te starten ⁽²⁶⁾. Niet zonder succes, want deze plaats wordt reeds in 1912 een bijpost van de pas onafhankelijk geworden gemeente Geraardsbergen.

Inderdaad, we signaleerden reeds dat de kleine evangelisatiegroep vanaf 1912 officieel het statuut van een onafhankelijke 'post' krijgt. Dat betekent onder andere dat men op 23 april 1911 ook de eerste avondmaalsviering kan houden ⁽²⁷⁾.

Vercruysse werkt hard en dat niet alleen in Geraardsbergen.

Hij organiseert in Nederland tevens 'collectereizen' voor zijn evangelisatiewerk. Tussen 15 en 22 januari 1913 bezoekt hij Horssen, Altforst, Winssen, Wychen, Nijmegen, Utrecht en Arnhem, telkens met een spreekbeurt. De zondag slaagt hij er in om vier kerken te bezoeken. Het evangelisatiewerk in België, waarrond een romantisch 'sfeertje van kleinheid en eenvoud hangt, heeft voor de protestantse Nederlanders iets exotisch. De werkelijkheid van de pioniersarbeid is echter hard en zwaar. Kerkdiensten, bidstonden, herbergbezoeken en andere activiteiten om op één of andere wijze de evangelieboodschap door te geven, wisselen elkaar af.

Oorlog en einde

Tijdens de zomer 1914 breekt de oorlog uit. De snelheid en het geweld van de invasie zijn adembenemend en de aangerichte schade zeer groot. De oorlogsjaren vormen ook voor de protestantse gemeenschap in Geraardsbergen een moeilijke periode, met de strijd tegen de onvermijdbare ellende en armoede als centrale bezigheid. Hoe delicaat de situatie wel is, zal blijken als zich op een dag voor het eerst enkele Duitse protestantse officieren en soldaten aanmelden. Ze worden tijdens de oorlogsjaren - ondanks alle spanningen die dat achter de schermen veroorzaakt. - vaste bezoekers.

In het najaar van 1915 openbaart

er zich bij Vercruysse 'een pijnlijke ziekte van reumatische aard' ⁽²⁸⁾. Na drie maanden thuisverpleging, besluit men hem naar het *Protestants Christelijk ziekenhuis* te Brussel over te brengen ⁽²⁹⁾. Reizen, ook in het binnenland, is in die periode uiterst moeilijk en slechts twee keer zal zijn echtgenote hem voor enige dagen kunnen bezoeken. De goede zorgen Vercruysse bewezen mogen echter niet baten. Enkele maanden later, op 28 maart 1916, sterft hij. Zijn echtgenote komt - na een moeilijke reis door bezet België - drie uur te laat om haar echtgenoot nog in leven aan te treffen. De begrafenis op het kerkhof van Schaarbeek en de uitvaartdienst in de Bethelkapel te Schaarbeek volgen drie dagen later. Predikanten van dienst zijn de voorzitter van de Stads- en Landsevangalisatie ds. Willem Hoek uit Brussel en ds. J. Chrispeels, directeur van het evangelisatiewerk ⁽³⁰⁾. Door de oorlogsomstandigheden vernemen velen zijn overlijden pas na de begrafenis. Slechts één lid van de gemeente Geraardsbergen is aanwezig. Naast Chrispeels en Hoek is ook ds. Jan Hendrik Gustaaf Stap (8-1-1885 tot 14-7-1927) van de *Belgische Christelijke Zendingskerk* aanwezig. Stap is een in Wijk bij Duurstede geboren Nederlander, die men op 7 augustus 1914 tot militair aalmoezenier benoemt. Hij blijft aan de kleine zusterpost van Aalst verbonden tot na de oorlog, maar combineert in de praktijk deze functie met die van voorganger in Brussel (1910

⁽²⁵⁾ *Eerste doop in Geraardsbergen*, in *Christelijk Volksblad* (29-10-1909), blz. 4.

⁽²⁶⁾ *Christelijk Volksblad* (29-4-1911), blz. 6.

⁽²⁷⁾ *Eerste avondmaalsbediening in Geraardsbergen*, in *Christelijk Volksblad* (29-4-1911), blz. 6.

⁽²⁸⁾ Alles doet vermoeden dat het om kanker gaat, maar die ziekte was toen nog niet als zodanig bekend.

⁽²⁹⁾ Over geschiedenis, ontstaan en vergaan van dit ziekenhuis hebben we uitvoerig bericht in: G. Liagre, (noot 4).

⁽³⁰⁾ Willem Hoek wordt geboren te Schiedam op 8-2-1863. Hij bezoekt de Universiteit te Utrecht en trouwt daarna met Derkdina Harmsen op 12-8-1886. Hij is Ned. Herv. predikant te Hoogvliet (1886) en Steenwijk (1889) en komt in 1891 naar Brussel. Daar geeft hij het voorzitterschap van de Stadsevangalisatie (1893-1900) over aan ds. N. P. Fockens om zich beter aan de nieuwe (tweede) opleidingsschool te kunnen wijden. Hij is er docent en lid van de commissie van beheer. In 1913 wordt hem opnieuw het voorzitterschap van de Stads- en Landsevangalisatie opgedragen. H. DEGUEL, *Uit de geschiedenis van de Nederlandse Evangelische Hervormde Kerk te Brussel*, in *Protestantsche Kerkbode*, 4 (1966), blz. 425-432. W. LUTJEHARMS, (noot 3), blz. 83. G. LIAGRE, (noot 4), blz. 180-225.

en 1914-1918) en Rode-Kruis-hospitaalbezoeker (1914-1918) ⁽¹⁾. Chrispeels neemt de kerkdienst voor zijn rekening met een rede over Psalm 84: 12-13 :

Want God, de HEER, is een zoon en een schild.

Genade en glorie schenkt de HEER, zijn weldaden weigert hij niet aan wie onbevungen op weg gaan. HEER van de hemelse machten, gelukkig de mens die op u vertrouwt.

Allen zingen het uitvaartslied uit volle borst mee:

Zo roept de Heer zijn welbeminden, In 't licht van d'eeuwige zonneshijn ; Daar zullen wij elkaar hervinden En zonder einde samen zijn ; Daar wacht ons kalmte na d'orkanen, De palm na 't zwaard, de kroon na 't kruis ; En na de pelgrimsweeg de tranen, De blijde rust in 't Vaderhuis.

Hoek en Stap spreken bij de groeve op de begraafplaats te Schaarbeek en het laatste woord is voor evangelist Felix Chrispeels, die de droeve plechtigheid met dankzegging sluit. Vercruysse laat een vrouw, twee kinderen en een bloeiende kring van 10 gezinnen met hun kinderen achter. De leden van een tweede tiental gezinnen zijn trouwe bezoekers van de samenkomsten en toekomstige lidmaten.

Weduwentroost

De financiële positie van de evangelisten blijft meer dan een halve eeuw precair. Ze hebben wel een salaris, maar vaak ontbreekt het geld om dit uit te betalen en dat is ook het geval voor het pensioen van hun weduwen. Dit probleem probeert de Stads- en Landsevangelisatie vanaf 1910 te

ondervangen door de stichting van de vereniging *Weduwentroost*. Als doel van de vereniging vermelden de eerste statuten 'weduwen van evangelisten, bijbelcolporteurs en andere minder geplaatste arbeiders in het Evangelie te steunen'. Die hulp kan natuurlijk maar gering zijn, want de fondsen bedragen bij het overlijden van evangelist Arthur Vercruysse amper 300 frank. Daarom verschijnen er in de nationale kerkbladen oproepen tot financiële steun. Wie niet rijk is, moet inventief zijn en dus verkoopt J. Chrispeels tijdens de oorlogsjaren ook boekjes met een levensbeschrijving van Vercruysse om de kas te vullen ⁽²⁾. Extra-collectes in de filiaalgemeenten vullen dit tekort verder aan.

Mevrouw Vercruysse, afhankelijk van deze *Weduwentroost* van de Stads- en Landsevangelisatie, blijft na het overlijden van haar man nog enkele weken in Geraardsbergen wonen om uiteindelijk naar Vilvoorde te verhuizen. Uit de financiële verslagen blijkt immers dat de uitkering in die periode 260 frank per jaar bedraagt, een aalmoes waarvan zelfs een weduwe (die door het overlijden van haar man ook de woonst verliest) niet kan leven. Uiteindelijk trekt Van der Salm uit de Brusselse regio weg en gaat bij haar dochter in de pastorie van Ecaussinnes wonen. Zij overlijdt op 26 december 1945 te Mons. De begrafenis op het plaatselijke kerkhof volgt op 29 december 1945. De rouwdienst staat onder leiding van de nieuwe directeur van het Silo-werk, ds. W. A. Van Griethuisen.

Tot slot

Arthur Vercruysse is de eerste van

de jonge garde van de Stads- en Landsevangelisatie, die - amper 46 jaar oud - overlijdt. Veel studiegenoten zullen nog jarenlang de Stads- en Landsevangelisatie dienen. De ouders van Arthur Vercruysse zullen de Rooms-katholieke Kerk nooit verlaten maar leggen zich wel bij de overgang van hun zoon naar het protestantisme neer. Zijn beide zusters daarentegen wagen later wel de overgang. Het enige wat ons vandaag nog aan zijn pioniersarbeid herinnert is een gedenksteen in de kerk van de Adamstraat ⁽³⁾. De onthulling vindt plaats op zondag 25 september 1932 in aanwezigheid van zijn echtgenote Eimke van der Salm en haar beide kinderen. In de steen staat gebeiteld:

Gedachtenis aan broeder A. E.

Vercruysse

in leven stichter van dezen

Evangelisatiepost

overleden 28 maart 1916.

Hij leidde hen tot Jezus, Joh.1: 43a.

Ds. Dr. Guy LIAGRE

Voorzitter Verenigde Protestantse Kerk in België

Co-voorzitter Administratieve Raad voor Protestantse en Evangelische Eredienst in België

Marsveldstraat 5

1050 Brussel

guy_liagre@hotmail.com

⁽¹⁾ H. BOLDIN (red.), (noot 19), blz. 328. J.H.G. Stap installé, in 71st rapport Eglise Chrétienne Missionnaire belge 1908-1909, blz. 20.

⁽²⁾ In memoriam Arthur Emiel Vercruysse, evangelist te Geraardsbergen 1906-1916, werk uitgegeven ten voordele van de vereniging *Weduwentroost*, Brussel 1916, 28 blz..

⁽³⁾ Bij de onthulling van een gedenksteen voor br. A. Vercruysse in de kapel te Geraardsbergen op zondag 25-9-1932, in *Christelijk Volksblad*, 14 (1932), blz. 4.

**Voorouderreeks, beknopt curriculum of familieschets van
100 noemenswaardige personen uit de Geraardsbergse burgermaatschappij
(van ca. 1800 tot 1920) - Afl. 19***

Marc VAN TRIMPONT

Adrien FLAMANT - Hyppoliet FLAMANT

1. **Adrien-August FLAMANT**
geboren te Geraardsbergen op 6 januari 1846 en er overleden op 12 oktober 1923. Textielabrikant. **Burgemeester van Geraardsbergen** (1900-1921). Gehuwd te Geraardsbergen op 8 februari 1888 ⁽¹⁾ met **Idalia De Vlaminck** geboren te Geraardsbergen op 4 oktober 1857 en er overleden op 16 juni 1942, dochter van August De Vlaminck (fs. Adriaan x Maria Sylva) geboren te Geraardsbergen op 10 december 1816 smid, en van Joanna Brex (fa. Frans x Angelina De Schrijver), weduwe van Jan Frans Waterinckx). Adrien Flamant is de vader van Hippolyte ⁽²⁾ (1888-1958), Jules (1889-1966) en Gustaaf (1891-1972). De eerste twee volgden hun vader op in de Weverij Flamant ⁽³⁾. Ook de jongste zoon volgde zijn vader op maar dan als burgemeester van Geraardsbergen (1921-1926) ⁽⁴⁾.

Adrien Flamant

geboren te Geraardsbergen op 13 augustus 1853 en overleden in Liang-Chou (China) op 25 november 1880. Priester. **Missionaris der Congregatie**

2. **Hyppoliet-Jacques FLAMANT**

Geloofd zij Jezus-Christus, Amen.
BID VOOR † DE ZIEL
van

Mijnheer Adrien FLAMANT
Nijveraar,
Oud-Burgemeester der Stad Geraardsbergen,
Ridder der Leopoldsorde en der Kroon,
echtgenoot van Mevrouw Idalie De Vlaminck
geboren te Geraardsbergen, den 6 Januari 1846, en er
godvruchtig overleden den 12 Oktober 1923,
voorzien van de HH. Sakramenten der stervenden.

Wij betreuren eenen overtuigten christen, eenen voorbeeldigen echtgenoot en vader, eenen grooten burger en weldoener.

De duurzame overledene was een man van levendig geloof, die te midden van zijne drukke bezigheden God nooit vergeten heeft; altijd getrouwelijk zijne christene plichten heeft gekwet, daar hij alle zegen van God verwachtte. In alle omstandigheden heeft hij met kracht de rechten van Kerk en Vaderland verdedigd.

Hij heeft zijn brood in ledigheid niet geëten. Hij heeft gewerkt zonder ophouden met zijne geliefde echtgenote en kinderen, en God heeft zijnen arbeid gezegend. Na het werk was zijn grootste genoegen het stille familieleven.

Als burgemeester heeft hij de grootste diensten aan de stad bewezen. Hij was in de uitoefening van zijn ambt een man van plicht en recht, vooral binst den droevigen oorlog heeft hij zijne krachten voor zijne medeburgers gekrenkt. Hij was een wijze raadsman, gedienslig voor iedereen. Ook gansch de stad beweent hem en zijn aandenken zal in zegen blijven.

Hij was gevoelig aan lijden en gebrek; zijne grootte liefdadigheid heeft hem aan God en aan de menschen aangenomen gemaakt.

Duurbare Echtgenote, dank voor al uwe liefde en zorgen. Lieve Kinderen en Kleinkinderen, weest mijne navolgers in geloof, werkzaamheid en gediensligheid. Bidt voor mij, ik zal voor u bidden. Tot wederziens in den Hemel.

Zoete Herten van Jezus en Maria, weest mijn toevlucht.

van het **Onbevekt Hart van Maria (CICM)**, afgereisd naar het keizerlijke China in maart 1880 en er overleden zo goed als onmiddellijk na zijn aankomst ⁽⁵⁾.

- (*) Deze aflevering maakt deel uit van een lange serie die het resultaat is van langdurige en intensieve opzoekingen. Eens alle afleveringen gepubliceerd zullen zowat 100 « noemenswaardigen » ten tonele zijn gevoerd, mensen die om een of andere reden niet onopgemerkt bleven in de toenmalige Geraardsbergse leefgemeenschap. Van sommigen werd eerder al een stamreeks gepubliceerd maar de meeste van bedoelde reeksen werden dan door ondergetekende bewerkt, d.w.z. ofwel aangevuld of vervolledigd waar mogelijk ofwel gecorrigeerd waar nodig. Sommige afleveringen zijn echter meer dan gewoon een voorouderreeks maar vormen een heuse, weliswaar beknopte, familiegeschiedenis.
- ⁽¹⁾ De gegevens m.b.t. geboorten, huwelijken en overlijdens zijn afkomstig uit de registers van burgerlijke stand en voor de periode tijdens het ancien regime uit de parochieregisters. respectie {Rijksarchief Ronse (RAR)}
- ⁽²⁾ Hypolite Flamant is de vader van wijlen Jacques Flamant (1924-1999), medestichter (1996) en erevoorzitter (1996-1999) van *Gerardimontium*. In verband met deze figuur, meer bepaald n.a.v. zijn overlijden, zie *De Heemschutter* (thans *Gerardimontium*), 1999, nr. 164.
- ⁽³⁾ Over de weverij Flamant zie Jacques DE RO, *Textielbedrijven te Geraardsbergen in de XIXe eeuw*, in *Gerardimontium*, 2003, nr. 190, p.17-22.
- ⁽⁴⁾ Over burgemeesters Adrien respectievelijk Gustaaf Flamanf zie Freddy DE CHOU, *Burgemeesterdynastieën in Geraardsbergen, dl.2*, in *De Heemschutter* (thans *Gerardimontium*), 2000, nr. 172, p. 29,30
- ⁽⁵⁾ De paters van de CICM worden ook Scheutisten genoemd. Over missionaris Hyppoliet-Jacques Flamant, zie desgewenst Marc VAN TRIMPONT, *Hyppolite-Jacques Flamant, missionaris in het Keizerlijke China*, in *De Heemschutter* (thans *Gerardimontium*), 1997, nr.151, p.11-21.

Generatie II

Norbert FLAMANT geboren te Geraardsbergen op 14 december 1802 en er overleden op 25 maart 1887.

Hoefsmid in de Gaffelstraat.

Lid van de op 2 september 1830 opgerichte Burgerwacht. Lid van het *Bureau de bienfaisance* (1851). Gehuwd te Geraardsbergen op 9 november 1843 met Virginie **Hoebeke**, geboren te Geraardsbergen op 30 mei 1813 en er overleden op 29 oktober 1883, dochter van Adriaan Hoebeke, 1784-1862, (fs. Egidius Hoebeke, kleermaker, x Anna Catharina Carlier uit Tollembeek) en van Elisabeth Jacobs, 1779-1861, (fa. Egidius Joannes x Maria Catharina Sorgeloos uit Ninove).

Generatie III

Jean Baptiste FLAMANT geboren te Geraardsbergen op 9 juli 1779 en er overleden op 8 februari 1847. Woonde bij zijn overlijden in de Gaffelstraat.

Hoefsmid.

Gehuwd te Geraardsbergen op 30 thermidor X (18 augustus 1802) met Norbertina **Derdelinckx** geboren te Geraardsbergen op 5 september 1780 en er overleden op 7 juni 1806, dochter van Josse Derdelinckx, 1755-1830, bakker, lid van de *Municipaliteit* in 1794 (fs. Jan Frans x Norbertine De Ruyter), en van Maria Catharina Vanden Bossche geboren te Geraardsbergen en er overleden op 30 december 1832 (fa. Maarten x Anne Burie of Borrijn).

Generatie IV

Antoon FLAMENT (ook : Flamant) geboren te Geraardsbergen op 8 augustus 1744 en er overleden op 12 mei 1806.

Hoefsmid.

Gehuwd te Geraardsbergen op 10 mei 1778 met Therese Petronella **Stevens** geboren te Geraardsbergen op 23 januari 1748 en er overleden op 8 januari 1815, dochter van Abraham Stevens en van Josina Geleyns (Colijns).

Hyppoliet Flamant

Generatie V

Erasmus Adriaan FLAMENT (ook: Flamen) geboren te Geraardsbergen op 23 oktober 1697 en er overleden op 1 februari 1777.

Gehuwd in Geraardsbergen op 15 mei 1734 met Jeanne **Galle** overleden in Geraardsbergen op 2 april 1751.

Generatie VI

Adriaan FLAMENT

Gehuwd met Marie Anne **de Lanoij**.